Η διαχρονική ελληνική γλώσσα και η συνεχής κακοποίησή της (Σοφία Μπεκρή, φιλόλογος – θεολόγος)

Categories : ΑΝΕΠΙΚΑΙΡΑ

Date : 9 Φεβρουαρίου, 2023

Ἡ 9η Φεβρουαρίου ἔχει ὁριστῆ ὡς Ἡμέρα Ἑλληνικῆς Γλώσσας. Ὅπως κατὰ τὴν ἑορτὴ ἑνὸς Ἁγίου λέμε «*μνήμη Ἁγίου, μίμησις Ἁγίου*», ἔτσι καὶ κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς γλώσσας μας, ἂς ποῦμε «μνήμη γλώσσας, μίμησις τῶν τρόπων της», καθ' ὅσον ἡ γλώσσα –καὶ μάλιστα ἡ ἑλληνική, «ἡ μητέρα τῶν γλωσσῶν»- εἶναι φορέας ἀξιῶν, ἰδεωδῶν, προτύπων, ἐν τέλει πολιτισμοῦ, τρόπου καὶ στάσεως ζωῆς.

Ἕνα κύριο, βεβαίως, χαρακτηριστικὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, στὴν πορεία τῶν 4000 περίπου χρόνων ζωῆς της, εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἑνότητα καὶ ἡ ἀδιάλειπτη συνέχειά της, ὥστε, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ **ἀρχαία, ἀττικοκοινή, ἑλληνιστικὴ κοινή, λογία-καθαρεύουσα, δημοτικὴ ἢ νεοελληνικὴ γλῶσσα**, νὰ μὴν ἐννοῇ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ διαφορετικὲς γλῶσσες ἀλλὰ γιὰ διαφορετικὲς ἐξελικτικὲς μορφὲς τῆς ἰδίας γλώσσας.

Ἡ ἑλληνική, μάλιστα, γλῶσσα εἶχε τέτοια πολιτισμικὴ ἐμβέλεια ὥστε, ἀπὸ τὸν 3ο αἰ. π.Χ., ἐπεκράτησε ἀρχικὰ στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος, παραμερίζοντας ἀκόμα καὶ μερικὲς ἐθνικὲς γλῶσσες (λατινικά, ἑβραϊκά), καὶ γινόμενη, παράλληλα, τὸ κοινὸ πολιτισμικὸ ὄργανο ὅλων τῶν κατακτημένων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Σὲ ὅ τι ἀφορᾶ τὴν **διαχρονικότητα** τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἀρκεῖ μιὰ μικρὴ μόνον ἀνάγνωση τοῦ προοιμίου τῆς Ὀδύσσειας, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ: Ἀπὸ τὶς 70 περίπου λέξεις τοῦ προοιμίου, μαζὶ μὲ ἄρθρα καὶ συνδέσμους, οἱ 45 περίπου εἶναι κατανοητές, διότι σῴζονται ὡς παράγωγα ἢ σύνθετα στὴν νεοελληνική, οἱ 15 εἶναι αὐτούσιες (ἄνδρας, μοῦσα, ἱερός, ἄνθρωπος, πόντος, ψυχή, ἑταῖρος, νόστος, αὐτός, θεά κ.α.) καὶ οἱ ὑπόλοιπες (ἔννεπε, ἀρνύμενος, ἱέμενος), ποὺ δὲν εἶναι γνωστές, δὲν δημιουργοῦν δυσκολία στὴν γενικὴ κατανόηση τοῦ κειμένου. Ἐξ ἄλλου, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ λεξιλογίου τῆς ὁμηρικῆς γλώσσας σώζεται στὴν ν.ἑ. εἴτε αὐτούσιο εἴτε κυρίως σὲ ρίζες λέξεων (ὁμόρριζα), σύνθετα καὶ παράγωγα. Ὁμηρικὲς εἶναι οἱ λέξεις: ὕδωρ (λέμε: ὑδραγωγεῖο, ὑδροφόρα κ.λπ.), αὐδὴ (λέμε ἄναυδος, ἀπηύδησα), ἄρουρα (λέμε ἀρουραῖος, ἄροτρο), δέρκομαι (λέμε ὀξυδερκὴς), λῶπος (λέμε λωπο-δύτης), πολύ-πλαγκτος (= περιπλανημένος, λέμε πλαγκτόν), Τηλέμαχος (λέμε τηλεόραση, τηλεπάθεια, κ.λπ.).

Ἔκτοτε, σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς ἱστορίας της ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξελισσόταν καὶ προώδευε διαρκῶς, τόσο ἡ γραπτὴ ὅσο καὶ ἡ καθομιλουμένη: ἔτσι ἡ μὲν λογία, ἡ γλῶσσα τοῦ γραπτοῦ συνήθως λόγου, ἐξελίχθηκε στὴν καθαρεύουσα, ἐνῶ ἡ δημώδης, ἡ γλῶσσα τοῦ προφορικοῦ συνήθως λόγου, ἐξελίχθηκε στὴν δημοτική. Πρόκειται ἁπλῶς γιὰ δύο διαφορετικὰ «ἐνδύματα», ἐὰν μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, τὰ ὁποῖα κάλυπταν διαφορετικὲς ἐπικοινωνιακὲς περιστάσεις.

Εἶναι ἑπομένως ἀπορίας ἄξιο πῶς τὴν ὑπέροχη αὐτὴν γλῶσσα μὲ τὴν τεράστια ἱστορία καὶ τὸν ἐξαιρετικὸ πλοῦτο καὶ τὴν ποικιλία, ποὺ γι’ αὐτὸ τὴν ἐκτιμοῦν καὶ τὴν στηρίζουν Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ φιλέλληνες, ἑλληνόφωνοι καὶ ἑλληνιστές, εἶναι, ξαναλέω, ἀπορίας ἄξιο πῶς πολλοὶ Ἕλληνες στὸ ἐσωτερικό, καὶ μάλιστα πνευματικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες, παραθεωροῦν τὴν ἀξία της, ἀγνοοῦν τὸν πλοῦτο της καὶ τὸ χειρότερο τὴν καταστρέφουν μὲ τὶς διαρκεῖς ἐπεμβάσεις των.

Ἔτσι, μὲ τὴν συνεχῆ γλωσσικὴ ἀποδόμηση καὶ τὴν συνακόλουθη γλωσσικὴ ἄμβλυνση, ποὺ ὀφείλονται βεβαίως καὶ σὲ ἄλλους παράγοντες (τεχνολογία, παγκοσμιοποίηση), κυρίως ὅμως στὴν δική μας ὀλιγωρία καὶ ἐλλιπῆ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας μας, φθάσαμε στὶς ἡμέρες μας νὰ ἀναρωτιώμαστε ἐὰν εἶναι ἀπαραίτητη ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στὰ σχολεῖα, καὶ μήπως τὰ ἀρχαῖα εἶναι διαφορετικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὰ νέα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ κακὴ καὶ ἀσύνδετη διδασκαλία ἀρχαίων καὶ νέων ἑλληνικῶν νὰ ἔχῃ ὁδηγήσει τοὺς νέους μας σὲ μιὰ ἄνευ προηγουμένου «γλωσσικὴ ἀνεπάρκεια» καὶ οὐσιαστικὴ ἀδυναμία ἐπικοινωνίας, μὲ ὅλους τοὺς κινδύνους ποὺ αὐτὰ συνεπάγονται.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ συνεχεῖς, πρόχειρες καὶ πολιτικὰ κατευθυνόμενες γλωσσικὲς μεταρρυθμίσεις, ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους ἕως καὶ τὶς μέρες μας, μὲ ἀποκορύφωση τὸ 1982, ποὺ ἐπιβλήθηκε «πραξικοπηματικά» τὸ μονοτονικό, ἔχουν συντελέσει στὴν σὲ βάθος χρόνου κακοποίηση τῆς γλώσσας μας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, γραμματικῆς, συντακτικῶν δομῶν καὶ λεξιλογίου.

Ἐπισημαίνω χαρακτηριστικὰ ὁρισμένες ἀπὸ τὶς **κακοποιήσεις**:

α) Ἡ κατάργηση τῆς δασείας, ποὺ εἶναι γράμμα, καὶ ἔχει διατηρηθῆ σ’ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες (π.χ. στὰ ἀγγλικά, Helen, Hellas, hero, κ.λπ.). Ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι δὲν γίνονται πλέον κατανοητὲς οἱ σύνθετες λέξεις, π.χ. ὑφιστάμενος, ἀνθέλληνας, ἔφεδρος, ἔφιππος κ.ἄ, διότι δὲν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὰ συνθετικά των μέρη.

β) Ἡ ἐπικράτηση τοῦ «ει» παντοῦ στὶς καταλήξεις, ὥστε νὰ μὴν γίνεται πλέον σαφὴς ἡ διάκριση ἀνάμεσα στοὺς χρόνους, στὶς ἐγκλίσεις, στὶς φωνές, π.χ. «ἔχω λύσει», «ἔχω λυθεῖ» (ἀντὶ γιὰ «ἔχω λυθῆ»), «νὰ ἢ θὰ λυθεῖ» (ἀντὶ γιὰ «νὰ ἢ θὰ λυθῆ»).

γ) Ἡ τάση πρὸς λατινοποίηση τῆς γραφῆς, μὲ τὴν ἐπικράτηση σταδιακὰ ἑνὸς «ο», ἑνὸς «ι», ἑνὸς «ε», ὅπως καὶ γενικότερα τῆς «ἠχητικῆς» γραφῆς (βλ. ἀβγό). Γιὰ φανταστῆτε ὅμως νὰ γράφωμε «ἀβγή», ἀντὶ γιὰ «αὐγή», ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὡραῖο ὁμηρικὸ ῥῆμα αὐγάζω = λάμπω. Μὲ τὴν νέα γραφὴ γιὰ μᾶς πλέον ἡ λέξη δὲν θὰ σημαίνῃ τίποτε, ὅπως καὶ ὅταν θὰ γράφωμε «φονίεν» ἀντὶ γιὰ «φωνῆεν», ἢ «ικόνα» ἀντὶ γιὰ «εἰκόνα» κ.ο.κ. Ἐὰν μάλιστα γράφωμε «τιχι», γιὰ ποιά λέξη θὰ πρόκηται, ἀλήθεια, «τείχη», «τύχη» ἢ «τοῖχοι»; Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἀπόλυτη ἀντιστοιχία «σημαίνοντος» καὶ «σημαινομένου», τῆς λέξεως δηλαδὴ καὶ τῆς σημασίας της (λέμε π.χ. «φωνῆεν», ἐπειδὴ φωνάζει, «εἰκόνα», ἀπὸ τὸ «ἔοικα» = μοιάζω), μιὰ τέτοια ἐξέλιξη θὰ ἐπιφέρῃ τρομακτικὴ σύγχυση τοὐλάχιστον.

δ) Ἡ κακοποίηση, ἐν τέλει, καὶ τῆς ἴδιας τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἕνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ χρησιμοποίηση τῆς καταλήξεως –α γιὰ τὰ ἐπιρρήματα (τὰ ὁποῖα στὰ ἀρχαῖα σχηματίζονταν μὲ τὴν κατάληξη –ως). Ἔτσι, ἀκοῦμε π.χ. «ὅπως εἶπα προηγούμενα» (ἀντὶ γιὰ «προηγουμένως»), «ἔρχομαι ἄμεσα» (ἀντὶ γιὰ «ἀμέσως»). Τὸ «ἄμεσα» σημαίνει χωρὶς παρεμβολὴ μέσου, ἐνῶ τὸ «ἀμέσως» σημαίνει χωρὶς παρεμβολὴ χρόνου, κ.ο.κ. Βεβαίως, σοφῶς λέμε –ἀκόμα- «καλῶς», «κακῶς», «ἀσφαλῶς» κ.λπ.

Γιὰ νὰ ἀποτραπῇ ἡ περαιτέρω κακοποίηση τῆς γλώσσας μας, τοὐλάχιστον ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους, **προτείνονται**:

α) Ἡ ἐπανασύνδεσή μας μὲ τὶς ῥίζες μας, μέσῳ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαιοελληνικῶν, καὶ μάλιστα τῶν λειτουργικῶν μας κειμένων, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Σ’ αὐτὸ θὰ βοηθήσῃ ἡ ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν ἀρχαιοτέρων κειμένων, μὲ εἰσαγωγὴ καὶ ἑρμηνευτικὸ λεξιλόγιο, ὥστε νὰ μὴν γίνεται «μετάφραση», σὰν νὰ εἶναι ξένη γλῶσσα, ἀλλὰ ἀπόδοση, κατὰ τὸ δυνατόν, μόνον τῶν μὴ κατανοητῶν σημείων. Ἔτσι, σταδιακὰ θὰ βελτιωθῇ τὸ γλωσσικό μας ἐπίπεδο καὶ θὰ αὐξηθῇ ἡ γλωσσική μας καλλιέργεια, ὥστε νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοοῦμε καλύτερα τοὺς γλωσσικούς μας θησαυρούς.

β) Ἡ σύνταξη ἑνὸς ἐγχειριδίου γραμματικῆς καὶ συντακτικοῦ γιὰ τὴν «κοινὴ ἑλληνική» γλῶσσα. Σημειωτέον ὅτι οὔτε κἂν γιὰ τὴν νέα ἑλληνικὴ δὲν ὑπάρχει ἕνα ἐγχειρίδιο γραμματικῆς κοινῶς ἀποδεκτό, π.χ. στὴν ὀρθογραφία (ἀναφέραμε παραπάνω τὸ παράδειγμα τοῦ «αὐγοῦ», γιὰ κάποιους «ἀβγοῦ»).

γ) Ἡ μὲ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους προβολὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴν διαχρονική της διάσταση, ὡς μέσου γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ τῆς ἰδιοπροσωπίας μας καὶ συγχρόνως ὡς «δρόμου» γιὰ τὴν ἔξοδό μας ἀπὸ τὴν μιζέρια, τὴν ἠττοπάθεια καὶ τὴν παντοειδῆ μας ἀπομόνωση.

Χρειάζεται νὰ θέσωμε τέτοιους μακρόπνοους στόχους, διότι διαφορετικά, μὲ τὴν

προϊοῦσα πολιτισμική μας ἀλλοτρίωση τόσο ἐξ ἀνατολῶν ὅσο καὶ ἐκ δυσμῶν, θὰ φτάσωμε σὲ ὄχι πολλὰ χρόνια ἀπὸ σήμερα νὰ θρηνοῦμε καὶ ἐμεῖς, ὡς ἄλλοι «Ποσειδωνιᾶται» (ποίημα τοῦ Καβάφη), ἐνθυμούμενοι ὅτι κάποτε ἤμασταν Ἕλληνες *καὶ τώρα πῶς* ξεπέσαμε, *πῶς ἔγινε νὰ ζοῦμε καὶ νὰ ὁμιλοῦμε βαρβαρικά, βγαλμένοι — ὦ συμφορά! — ἀπ᾽ τὸν Ἑλληνισμό*.»

Ἀντὶ πάντως νὰ μεμψιμοιροῦμε καὶ νὰ σταυρώνωμε τὰ χέρια μας, περιμένοντας τὴν καταστροφή, καλὸ εἶναι νὰ ἀνασυντάξωμε, ὅσο εἶναι ἀκόμη καιρός, τὶς δυνάμεις μας γενικῶς καί, στὴν συγκεκριμένη περίπτωση, νὰ ἐπανεκτιμήσωμε τὸν γλωσσικό μας πλοῦτο καὶ νὰ ἐργαστοῦμε συνολικὰ καὶ σοβαρὰ γιὰ τὴν ἀνάδειξή του, μήπως καὶ ἀποφύγωμε τὶς ὀδυνηρὲς συνέπειες ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ καὶ πολιτισμική μας συρρίκνωση.

Χρειάζεται, τέλος, νὰ μὴν περιοριζώμαστε κάθε φορὰ εἴτε σὲ κινήσεις αὐτοθαυμασμοῦ γιὰ τὴν ἑλληνικότητά μας εἴτε ἁπλῶς σὲ ἡμέρες τιμῆς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, σὰν νὰ ἔχῃ πεθάνει ἢ νὰ εἶναι «μουσειακὸ εἶδος», χωρὶς νὰ προβαίνωμε παράλληλα σὲ περαιτέρω ἐνέργειες ἢ προτάσεις γιὰ τὴν στήριξη καὶ τὴν προβολή της.

Καιρὸς γιὰ καθολικὴ ἀναθεώρηση τῆς νοοτροπίας μας καὶ μάλιστα γιὰ συστηματικὴ συνεργασία μὲ ὅλους τοὺς ἁπανταχοῦ εἰλικρινῶς ἐνδιαφερόμενους φορεῖς καὶ μὲ ἐπιμέρους πρόσωπα πρὸς ἐπίτευξη κάθε ὑγιοῦς στόχου γιὰ τὴν πρόοδο τῆς κοινῆς μας γλώσσας. Γένοιτο!

(Πηγή: aktines.blogspot.com*)*